

KUR'ÂN ÂYETLERİNDE ANLAM ZENGİNLİĞİ VE ÂYETLERDEKİ MUHTEMEL FARKLI ANLAMLARI BİRE İNDİRME İMKÂNI

Nurettin Çiftçi*

Öz

Allah, insanlık tarihi boyunca her topluma kendi dilleriyle elçiler göndermiş ve anladıkları dille vahyetmiştir. Kur'ân da ilk muhatabı olan elçinin ve gönderildiği toplumun dili olan Arapça ile nazil olmuştur. Dil beşerî bir unsurdur. Dillerin belirgin özelliklerinden biri de anlatım zenginliğine sahip olmalarıdır. Bütün dillerde olduğu gibi Arapça'da da bir anlatım zenginliği vardır. Bu anlatım zenginliğinin de birçok nedeninin olduğu bilinmektedir. Arap dilindeki bu durum kelimelerin çok anlamlılığından kaynaklandığı gibi Arapça cümle yapısından da kaynaklanabilmektedir. Arapça cümle yapısındaki çok anlamlılığın sebepleri arasında grameri, anlatım üslubunu, mecaz, kinaye, teşbih ve istiare gibi söz sanatlarını saymak mümkündür. Dilin yapısından kaynaklanan bu durum sayesinde bir düşüncüyü farklı şekilde ifade etmek mümkün olduğu gibi bir ifâdeyi de birden fazla anlama gelecek şekilde söylemek de mümkündür. Ayrıca sözün sahibi tek bir anlamı kastettiği halde dilden kaynaklanan bu sebeplerden dolayı muhatabın farklı şekillerde anlaması da olağan bir durumdur. Ancak söz sahibinin muhatabıyla sağlıklı bir iletişim kurulabilmesi için birbiriyle çelişen anlamları kastetmemesi gerekmektedir. Bu sebeple her ne kadar bir söz birden fazla anlama gelme imkânına sahip ise de sözü söyleyenin muhatabına iletmek istediği mesajı birbiriyle çelişecek şekilde ifade etmemesi gerekmektedir. Aksi takdirde sözü söyleyen ile muhatab arasında bir anlama problemi ortaya çıkar ve mesaj sahibinin muhaptan ne istediği anlaşmaz. Söz konusu ilâhî talimatlar içeren Yüce Allah'ın kelâmı olunca durum daha da önem arz etmektedir. Bu sebeple âyetlerde çok anlamlılık kabul edilecekse kastedilen muhtemel manaların birbiriyle çelişmemesi veya birbiriyle çelişik muhtemel anlamların bire indirilmesi gerekir. Çünkü bir âyette birbirine zıt iki anlamın olması Kur'ân'ın mantığına uymamaktadır. Bu çalışmada Kur'ân âyetlerindeki anlam zenginliği ve muhtemel anlamları bire indirme imkânı Ra'd 13/2, Furkân 25/77 ve Yâsîn 36/6. âyetler bağlamında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Anlam Zenginliği, Cümle Yapısı, Ra'd 13/2, Furkân 25/77, Yâsîn 36/6.

SEMANTIC RICHNESS OF THE VERSES IN THE QUR'AN AND THE POSSIBILITY OF REDUCING DIFFERENT MEANINGS IN THE VERSES TO ONE

Abstract

Throughout the history of mankind, Allah sent messengers to every society with his revelation in a language they understood. The Quran was also sent down in Arabic, the language of the messenger who was the first one spoken to and the society to which it was sent. Language is a human factor. One of the distinctive features of languages is that they have richness of expression. As in all languages, Arabic has this feature. It is known that there are many reasons for this richness of expression. This feature in the Arabic language may result from the polysemy of the words as well as the Arabic sentence structure. Among the reasons for the polysemy in Arabic sentence structure, it is possible to list grammar, narrative style, metonymy, allegory, simile and metaphor. Due to this situation arising from the structure of the language, it is possible to express a thought in a different way, and it is possible to say a statement with more than one meaning. In addition, although the speaker means only one meaning, it is normal for the one spoken to to understand it in different ways due to these reasons stemming from the language. However, in order to establish a healthy communication, it should not mean contradictory meanings. For this reason, the speaker should not express the message he wants to convey to his/her addressee in a way that contradicts each other. Otherwise, a communication problem arises between the speaker and the respondent, and what the former wants from the latter is not understood. The situation becomes even more important when it comes to the word of Almighty Allah, which contains divine instructions. For this reason, if polysemy is to be accepted in the verses, the possible meanings that are meant should not conflict with each other or the contradictory possible meanings should be reduced to one. Because having two opposite meanings in a verse does not comply with the logic of the Quran. In this study, semantic richness of the verses in the Quran and the possibility of reducing the possible meanings to one will be discussed in the context of the verses Ra'd 13/2, Furkân 25/77, Yâsîn 36/6.

Keywords: Tafsir, The Qur'an, Semantic Richness, Sentence Structure, Ra'd 13/2, Furkân 25/77, Yâsîn 36/6.

- * Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
e-mail: nurettinciftci@hakkari.edu.tr, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0003-3950-9579>
Atıf/Citation: Çiftçi, Nurettin. "Kur'ân Âyetlerinde Anlam Zenginliği ve Âyetlerdeki Muhtemel Farklı Anlamları Bire İndirme İmkânı". *BAİD 13* (Haziran 2021), 249-264.
İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.
Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Giriş

Kur'ân-ı Kerim Arap lisanıyla indirilmiş son ilahî vahiydir. O Arapça olduğu için Arap dilinin tüm özelliklerini beraberinde taşımaktadır. Dilden kaynaklanan bazı durumlardan dolayı bazen bir ibarenin birden fazla anlama gelmesi mümkündür ve bunun birçok sebebi olabilmektedir. Bazen kullanılan edatların farklı olmasından bazen bir kelimenin cümle içindeki konumu bazen de ifâdenin iç bağlamının yanı sıra dilin sahip olduğu kendine has üslubu; mecaz, kinaye, teşbih, istiare gibi söz sanatları ve gramer buna sebep olabilmektedir. Ayrıca insanların sahip oldukları bilginin kısıtlı olmasından, içinde yaşadıkları çevrenin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik şartlarının ve aldıkları eğitimin farklı olmasından bazen söylenen bir sözden farklı şeyler anlamaları mümkündür. Ancak her ne kadar durum böyle olsa bile sözü söyleyen kişinin kastettiği bir anlamın olduğunu kabul etmek durumundayız ve anlama faaliyeti esnasında odaklanılması gereken hedef de söz sahibinin kast ettiği manayı tespit etmek olmalıdır. Hele sözü söyleyen Allah olunca bu durum daha da büyük önem arz etmektedir. Çünkü Allah'ın birbirine zıt iki manayı kastetmesi olacak şey değildir. Allah'ın bir şeye hem vardır hem yoktur demesi veya bir şey için hem olumlu hem de olumsuz bir manayı kastetmesi söz konusu olamaz. Allah gönderdiği ilahî vahiyle kullarına emir ve yasaklarını bildirmektedir. Allah'ın emir ve yasaklarında net ifâde kullanmaması veya birbirine zıt iki anlamı kastetmesi, neyi emrettiğinin tam olarak anlaşılmasına ve bir karışıklığın meydana gelmesine sebep olacaktır. Allah bu durumdan münezzehtir. Zaten Kur'ân-ı Kerim de kendisinde çelişki olmadığını açıkça belirtmektedir.¹ Kur'ân'a muhatap olan kimselere düşen bu şekilde dilden kaynaklanan farklı anlamları bire indirmeleri veya en kuvvetli olan anlamı tercih etmeleri için çaba harcamalarıdır. Bunun için de sözün bağlamını göz önünde bulundurmamak ve Kur'ân'ın bütünlüğünü esas almak önemli kriterlerdir.

1. Kur'ân Âyetlerinde Anlam Zenginliği

Dilde çok anlamlılık olduğu gibi birçok sebepten dolayı Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerinde birden fazla anlama gelme ihtimali olan cümlelerin var

---

¹ Nisâ 4/82; Kehf 18/1.

olduğu görülmektedir. Bu sebeplerden biri kullanılan eş sesli ve eş anlamlı kelimelerdir. Kur'ân ilimleri literatüründe bu konu vücûh ve nezâir başlığı altında ele alınmaktadır. Vücûh, Arapçadaki vech kelimesinin çoğulu olup lügatte “yüz, bir şeyin ön tarafı, zat, makam, mevki yön, benzer, kalp, mezhep, yol, şekil, rıza, bir toplumun veya bir memleketin efendisi ve bir meselenin bilinen yönü”² gibi manalara gelmektedir. İstılahta ise vücûh, “bir kelimenin Kur'ân'da farklı anlamlarda kullanılması”³ şeklinde ifâde edilmektedir. Mukâtil b. Süleyman (öl. 150) bu anlamda “Bir kişi Kur'ân'ın pek çok vecih içerdiğini (ve dolayısıyla bu vecihleri) bilmedikçe tam anlamıyla fakih olamaz” şeklinde merfu bir hadis aktarmaktadır.⁴ Hz. Ali (öl. 41) de Kur'ân'ın zû vücûh bir kitap olduğunu ifade etmektedir.⁵ Nitekim bazen Kur'ân'da tek bir kelimenin yaklaşık yirmi anlama geldiği görülmektedir.⁶ Arap dilinde ve dolayısıyla Kur'ân'da çeşitli anlamlarda kullanılan rûh, ümmet, salât, küfür, zulüm ve iman gibi kelimeler vücûha örnek verilebilir. Bu bağlamda Mukâtil b. Süleyman هدى kelimesinin Kur'ân'da on yedi, الكفر kelimesinin dört, سواء kelimesinin de altı farklı anlamda kullanıldığını söylemektedir.⁷ Nezâir kelimesi de nazîre kelimesinin çoğulu olup lügatte “şekil, tabiat, davranış ve sözdeki benzerlikler” manalarında kullanılmaktadır. Kelimenin istilah anlamı ise “Kur'ân'daki farklı kelimelerin aynı anlamı ifâde etmesi”⁸ olarak tanımlanmıştır.

Kur'ân âyetlerinin farklı anlamlara gelmesinin başka nedenleri de vardır. Bunlar, âyetlerin cümle yapısı, i'rabı, bağlamı, kullanılan kelimelerin hakiki anlamının yanında mecaz anlamlarının olması ve en önemlisi âyetlerin Kur'ân'ın bütünlüğü içindeki konumundan dolayı farklı anlamlara gelmesi şeklinde sıralanabilir.

² Ebû'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed er-Râgıb İsfahânî, *el-Müfredât fî ğaribi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 513-514.

³ Ebu'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân* (Kahire: el-Mektebetu't-Tevfikiyye, 2008), 2/81.

⁴ Mukâtil b. Süleyman, *el-Vücûh ve'n-nezâir fî'l-Kur'âni'l-'Azîm* (Bağdat: Mektebetü'r-Rüşd, 2011), 19.

⁵ Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, 2/81.

⁶ Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, 2/81.

⁷ Mukâtil b. Süleyman, *el-Vücûh ve'n-nezâir fî'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 19-30.

⁸ Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, 2/81; Mustafa b. Abdullah Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn an esmâi'l-kütübi ve'l-fünûn* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabi, ts), 2/2001; Mehmet Okuyan, *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an Sözlüğü* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015), 25-28.

2. Âyetlerdeki Çok Anlamlılığı Tek Anlama İndirgeme İmkânı

Kur'ân kendi ifâdesiyle mübîn bir kitaptır. Ancak onun mübîn oluşu kendisiyle alakalıdır. Muhatabı açısından aynı şekilde açık ve seçik değildir. Kişilerin akıl ve idrak kapasiteleri ve eğitim seviyeleri farklı olduğu için Kur'ân'ı anlama durumları da farklıdır. Ayrıca yukarıda sayılan dilden kaynaklanan sebeplerden dolayı bazı ifâdeler çok anlamlı olabilmektedir. Ancak sözü söyleyen kişi muhatabına bir mesaj iletecekse kastettiği muayyen bir mananın olması gerekmektedir. Söz konusu Allah kelamı olunca durum daha da önem arz etmektedir. Zira Allah'ın kullarına muayyen olmayan bir mesajı göndermesi mümkün değildir. Bu durumda Kur'ân âyetlerinin muayyen bir manayı kastetmesi gerekmektedir. Ancak Kur'ân Arapça bir kitap olarak Arap dilinin tüm özelliklerini kendisinde barındırmaktadır. Bu sebeple dildeki çok anlamlılık Kur'ân âyetlerinde de mevcuttur. Hatta bazı âlimler Kur'ân'daki bu çok anlamlılığın benzerinin beşer keliminde olmadığını söyleyerek bunu Kur'ân'ın i'cazı kapsamında değerlendirmişlerdir.⁹ Ancak bunun sağlıklı bir anlayış olmadığını, çünkü Kur'ân'ın nazım yönünden mu'ciz olduğunu, ancak onun tek kelimesinin pek çok anlama gelmesinin i'cazından değil vahyedildiği dilin özelliklerinden kaynaklandığını söyleyenler de olmuştur.¹⁰ Dolayısıyla Kur'ân'ın bazı âyetlerinin çok anlamlı oluşu daha çok vahyedildiği dil olan Arapça ile alakalıdır. Bu sebeple Kur'ân'ı anlamak isteyen kişinin evvela dili çok iyi bilmesi ve özellikle bir lafzın birbiriyle çelişmeyen farklı bir çok manalar taşıdığını hesaplayarak içlerinden birini tercih etmesi gerekmektedir.¹¹ Bu anlamda çok anlamlı âyetlerin tek anlama indirgenmesi çok zor olduğundan muhtemel anlamlar içinden kuvvetli olanının tercih edilmesi için yapılacak çalışmalar büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada sadece Ra'd 13/2, Furkân 25/77 ve Yâsîn 36/6. âyetlerdeki farklı anlama gelme durumu ve bu muhtemel farklı anlamlardan birinin tercih edilmesi üzerinde durulacaktır. Muhtemel anlamlar içinden en kuvvetlisinin tercih edilmesi için temel bazı ilkeler göz önünde bulundurulacaktır. Bunlar dilin yapısı, kelimelerin çok

⁹ Suyûtî, *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*, 2/81.

¹⁰ Okuyan, *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an Sözlüğü*, 25-28.

¹¹ Suyûtî, *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*, 2/81.

anlamlılığı; cümlelerin i'rabı, bağlamı ve Kur'ân'ın iç bütünlüğü gibi ilkelerdir.

2.1. 13/Ra'd 2. Âyet

Ra'd sûresinin 2. âyeti iki şekilde anlaşılma özelliğine sahip âyetlerden biridir. Âyet şu şekildedir: ﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ Daha ilk dönemlerde âyetin anlamı konusunda farklı görüşler ortaya konulmuştur. İlk dönem müfessirlerinden Katâde (öl. 117), İyas b. Muâviye (öl. 122) gibi¹² bazılarının “Allah, gökleri gördüğünüz gibi direksiz olarak yükseltti”¹³ anlamını tercih ettikleri görülürken, İbn Abbas (öl. 68), Mücâhid (öl. 103), Hasan el-Basrî gibi sahabe ve tabiînden bazılarının da “göklerin direkleri vardır ancak siz onları görmüyorsunuz” anlamını verdikleri görülmektedir.¹⁴ Böylece âyetin ilk dönemlerde iki şekilde anlaşıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamlarından biri “Allah, gökleri gördüğünüz gibi direksiz olarak yükseltti” şeklinde iken bir diğeri de “Allah, gökleri göremediğiniz direklerle yükseltti” şeklindedir.¹⁵ Genel olarak müfessirlerden bazıları bir konuda görüş belirtirken herhangi bir delil getirmeden tercihlerini dile getirdikleri halde bazılarının da tercihlerini delilleriyle ortaya koymaya çalıştıkları görülmektedir. Örneğin, Ebû Ziyâd el-Ferrâ (öl. 207), Ebu İshâk ez-Zeccâc (öl. 311) ve Ebû Ca'fer en-Nehâs (öl. 338) gibi dilbilimciler âyetin anlamının “Allah, gökleri gördüğünüz gibi direksiz olarak yükseltti” şeklinde olabileceği gibi (تَرَوْنَهَا)'nın (عَمَد) kelimesinin sıfatı olmasının ve mananın “Allah, gökleri göremediğiniz direklerle yükseltti” şeklinde olmasının da caiz olduğunu

¹² Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir Taberî, *Câmi'u'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'ân* (Kahire: el-Mektebetu't-Tevfikîyye, 2004), 2/449; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr Kurtûbî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 2006), XX2/6; Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed Vahidî, *el-Vasît fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 4/3.

¹³ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman (et-Tefsîru'l-Kebir) thk. Abdullah Mahmud Şehhate* (Beyrut: Müessesu't-Tarihî'l-'Arabi, 1423), 3/28.

¹⁴ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XI2/96; Ebû Muhammed b. Ebû Talib el-Mekkî, *el-Hidâye ilâ bülûğî'n-nihâye* (eş-Şarika: Câmiatü'ş-Şerika Külliyyatu'd-Dirasati'-Ulya ve'l-Bahsi'l-İlmi, 2008), 1/3662-63; Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2012), 2/449.

¹⁵ Ebû Zekerîyya Yahya b. Ziyâd Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân* (Beyrut: Alemu'l-Kütüb, 1403), 2/57.

söylemektedirler.¹⁶ Ebû Tâlib el-Mekkî (öl. 386) de her iki ihtimalin varlığını dile getirdikten sonra tercihinin, göklerin direklerinin olduğundan yana olduğunu ve o görülmeyen direklerin de Allah'ın kudreti olduğunu dile getirmektedir.¹⁷ Zemahşerî (öl. 538) ﴿السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ ifâdesinde geçen (تَرَوْنَهَا) kelimesinin müsta'nife yani yeni müstakil bir cümle olduğunu, Allah'ın burada kullarına söz konusu cisimleri şahit olarak gösterdiğini söylerken ayrıca (تَرَوْنَهَا) kelimesinin (عَمَدٍ) kelimesinin sıfatı olduğunu ve Übey b. Ka'b'ın (öl. 33) (تَرَوْنَهَا) kavlini (تَرَوْنَهُ) olarak okunmasının da bunu desteklediğini ileri süren bir görüş daha aktarmaktadır.¹⁸ İbarede mananın “göklerin direksiz olarak yükseltildiği” olduğunu söyleyenler de (تَرَوْنَهَا) kelimesinin kendisinden önceki (عَمَدٍ) kelimesinin hâli olduğunu söylemektedirler.¹⁹ Râzî (öl. 606) de bu her iki ihtimalin söz konusu olduğunu dile getirdikten sonra (تَرَوْنَهَا) kelimesinin (عَمَدٍ) kelimesinin sıfatı olduğu tercihinde bulunmaktadır. O, Hasan el-Basrî'nin (öl. 110) âyette takdim-te'hir olduğunu ve “o, gökleri yükseltendir. Siz o gökleri direksiz olarak görürsünüz” manasını verdiğini aktarmaktadır. Ancak Râzî sözü zâhirine hamletmenin mümkün olduğu durumlarda takdim-te'hire başvurmanın caiz olmadığını ifâde etmektedir. Râzî, (عَمَاد) kelimesinin kendisine yaslanılan şey olduğunu, o gök cisimlerinin boşlukta Allah'ın kudretiyle durduklarını ve böylece göklerin direklerinin Allah'ın bizzat kudreti ile sabit olduğunu söylemektedir. Bu durumda âyet “o, gökleri, sizin görebileceğiniz bir direk olmaksızın yükseltmiştir.” anlamına gelir. Yani, onların gerçekte sütunları vardır, fakat ne var ki o sütunlar, Allah'ın tutmasıdır. Halbuki siz Allah'ın onları nasıl tuttuğunu göremezsiniz anlamına geldiğini dile getirmektedir.²⁰ Ra'd sûresinde geçen bu ifâdenin benzeri Lokmân sûresinin 10. âyetinde ﴿خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ şeklinde geçmektedir. Zemahşerî o âyetin tefsirinde de “تَرَوْنَهَا/onları görüyorsunuz” ifâdesindeki

¹⁶ Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, 2/57; Ebû İshak İbrahim b. es-Serî ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân ve i'rabuhu*, (Kahire: Dâru'l-Hadis, 1426), 3/110-111; Ebu Ca'fer en-Nehhâs, *Meâni'l-Kur'ân* (Mekke: Ummu Kura Üniversitesi, 1988), 3/467-468.

¹⁷ Mekkî, *el-Hidâye ila buluğ'i'n-nihaye*, 1/3663.

¹⁸ Mahmud b. Ömer Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakaiki ğavâmid'i't-tenzil ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vîl* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-'Arabi, 2006), 2/377.

¹⁹ Esîru'd-Din Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf el-Endülüsî Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-muhîr* (Beyrut: Dâru'l-İhyai't-Turasi'l-'Arabi, ts.), 5/461-462.

²⁰ Fahrudin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin b. Hüseyin b. Ali et-Teymî el-Bekrî Râzî, *Mefâtihu'l-gayb (Tefsiru'l-kebir)* (Kahire: Daru'l-Hadis, 2012), 9/421-422.

(ها) zamirinin “göklere” ait olduğunu ve bunun da insanların gökyüzünü direksiz görmelerinin, “*direkler olmaksızın*” sözüne delil olduğunu söylemektedir. Ayrıca kişinin arkadaşına “beni görüyorsun, ne kılıcı var ne de mızrağım” sözünün buna benzediğini, “*Şayet تَرَوْنَهَا / onları görüyorsunuz*” ifâdesinin i’rabdan mahalli nedir diye sorarsanız da ben bunun irabdan mahalli yoktur derim demektedir. O, cümlenin isti’naf cümlesi veya (عَمَد) kelimesinin sıfatı olarak mahallen mecrur olduğunu ve “*görülen direkler olmaksızın*” yani “*Allah Teâlâ o gökleri görülmeyen direklerle yarattı*” manasına geldiğini söylemektedir. Bu da “*Allah gökleri kudretiyle tutuyor*” anlamına gelmektedir. Bu da her iki anlamın da muhtemel olduğunu ortaya koymaktadır.²¹

Râzî, Lokmân sûresi 10. âyette geçen (تَرَوْنَهَا) kelimesindeki zamirin “gökler” veya “direk” kelimelerinden birine râcî olduğu şeklinde iki farklı görüş zikretmektedir. Buna göre eğer zamir “göklere” râcî ise mananın “*kendisini gördüğünüz o gökler bir direk üzerinde değildir. Sizler de onları bu şekilde direksiz olarak görmektesiniz*” anlamına geldiğini, eğer zamir “direk” kelimesine raci ise o zaman da mananın “*göğün direkleri olsa bile siz onları görmüyorsunuz...*” şeklinde olduğunu ve bütün bunların Allah’ın kudret ve iradesiyle olduğunu dile getirmektedir.²² Râzî başka bir yerde de ﴿ وَقَتْلِهِمُ الْأَنْبِيَاءَ بَعْزِ حَقِّ ﴾ ifâdesinin ﴿ رَفَعَ السَّمَوَاتِ تَرَوْنَهَا بِغَيْرِ عَمَدٍ ﴾ ifâdesi gibi olduğunu, nasıl ki bu ifâde onların nebileri öldürmelerinin hak olduğuna delalet etmiyorsa aynı şekilde ﴿ رَفَعَ السَّمَوَاتِ تَرَوْنَهَا بِغَيْرِ عَمَدٍ ﴾ ifâdesinin de göklerin direklerinin olduğuna delalet etmediğini söylemektedir.²³

Çağdaş müfessirlerden Seyyid Kutup (öl. 1966) âyette “*göklerin direksiz yükseltildiği*” anlamını tercih ederken²⁴; Mevdûdî (öl. 1979), “Allah’ın uzaydaki sayısız gök cismini görülür ve algılanır herhangi bir destek olmaksızın tutmakta olduğunu ve her ne kadar zâhiren bu cisimleri destekleyen hiçbir şey yokmuş gibi görünüyorsa da Allah’ın algılanmayan mutlak kudreti olduğunu ve bu kudretin üzerinde bulunduğumuz yeryüzü de dahil olmak üzere tüm gök cisimlerini ve felekleri kendileri için tayin edilmiş mekanda tutmakla kalmayıp aynı zamanda aralarında

²¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/372.

²² Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb (Tefsiru’l-kebir)*, 13/129-130.

²³ Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb (Tefsiru’l-kebir)*, 2/51.

²⁴ Seyyid Kutup, *Fi Zilâli’l-Kur’ân* (Kahire: Dâru’ş-Şuruk, 2004), 4/2044.

herhangi bir çarpışmanın da vukuuna meydan vermediğini” dile getirmektedir.²⁵ Elmalılı Hamdi Yazır (öl. 1942) da farklı mana ihtimallerini gramer kurallarıyla değerlendirdikten sonra “göklerin direksiz yükseltildiği” görüşünü tercih etmektedir.²⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı’nın “Kur’ân Yolu” adlı tefsirinde de “Allah’ın, gökleri bir direk olmaksızın kudretiyle yükselttiğini ve bu büyük kütleleri uzay boşluğunda hareket eden bir sisteme bağladığı, bunları birbirinden uzak tutmak ve birbirlerine çarpılmalarını sağlamak için bu kütlelere merkezkaç kuvveti ve kütle çekim gücü yerleştirilmiş olduğu ve böylece bir denge sağlamak suretiyle bunların sonsuz olarak birbirlerinden uzaklaşmalarını veya birbiri üzerine düşmelerini önlediği” ifâde edilmektedir.²⁷ Mehmet Said Şimşek de “Hayatın Kaynağı Kur’ân Tefsiri” adlı tefsirinde göklerin “direkli” veya “direksiz” olarak yaratıldığı şeklindeki her iki ihtimali zikrettikten sonra “göklerin direklerle yükseltildiği” görüşünü tercih etmektedir.²⁸

Görüldüğü gibi müfessirler farklı tercihlerde bulunurken genellikle (تَرَوْنَهَا) kelimesinin kendisinden önceki (عَمَدٍ) kelimesinin sıfatı ya da hali olduğu şeklindeki tercihlerinden veya (تَرَوْنَهَا) kelimesindeki (هَا) zamirinin nereye râcî olduğu ihtimalinden yola çıkarak hareket etmişlerdir. Sadece ibareye gramer açısından bakmak her iki ihtimali kabul etmeyi gerekli görmeye sebep olmaktadır. Ancak hakikatte Allah’ın gökleri hem direklerle yükseltmesi hem de direksiz olarak yükseltmesinin aynı anda doğru olması mantık kuralına göre tezat teşkil etmektedir. Mantık kuralına göre bir şey ya vardır ya yoktur. Hem var hem de yok olamaz. Peki Allah gökleri direkli olarak mı yükseltti yoksa direksiz mi? Kur’ân’ın bütünlüğü içinde konuya bakıldığı zaman bu konuya işaret eden başka âyetlerden destek alarak muhtemel anlamlardan birini tercih etmenin daha doğru olacağını kabul etmek gerekir. Kur’ân’a bakıldığı zaman hangi anlamın doğru olma ihtimalinin daha yüksek olduğu konusunda ﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾

²⁵ Ebu’l-A’la Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996), 2/505-506.

²⁶ Muhammed Hamdi Yazır Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili* (İstanbul: Azim Dağıtım, 2015), 5/126-127.

²⁷ Hayreddin Karaman vd., *Kur’ân Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007), 3/271.

²⁸ Mehmet Said Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur’ân Tefsiri* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2012), 3/59.

“Burçlar sahibi gökyüzüne andolsun”²⁹ âyetinin buna bir ip ucu olabileceğini söylemek mümkündür. Çünkü âyette göklerin burçlara sahip olduğu ifade edilmektedir ve bu burçlar da insanlar tarafından görülmemektedir. Bu da Allah’ın gökleri kusursuz bir şekilde ve insanın gözle göremeyeceği direklerle yükselttiğini göstermektedir.

2.2. 25/Furkân 77. Âyet

Kur’ân âyetlerinin birden fazla anlama gelmesi ile ilgili ele alınacak ikinci örnek Furkân Sûresi’nin son âyetidir.

Âyet şu şekildedir: ³⁰ ﴿فُلٌ مَا يَغِبُّ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا﴾

Bu âyetin ilk bölümüne meallerde genellikle “*De ki: Duanız olmazsa Rabbim size ne diye değer versin?*”³¹ anlamı verilmektedir. Kimisi hitâbın tüm insanlara olduğunu³² söylerken kimisi hitâbın kâfirlerle³³ kimisi de âyetin baş tarafının Müslümanlara, ﴿فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا﴾ “*Siz yalanladınız ve bu sebeple sizin için ceza kaçınılmazdır*” şeklindeki ikinci kısmının da kâfirlere olduğunu söylemektedirler.³⁴ Ancak âyetin içindeki cümlelerin siyâk-sibâkı bunun farklı anlamlara gelebileceğini göstermektedir.³⁵ Âyette geçen (مَا يَغِبُّ بِكُمْ رَبِّي /Rabbim size ne diye değer versin?) ifâdesinin İbn Abbas’a göre (مَا يَصْنَعُ بِكُمْ رَبِّي /Rabbim size ne yapsın?) Mücâhid’e göre de (مَا يَفْعَلُ بِكُمْ رَبِّي /Rabbim size ne yapsın?) anlamında olduğu rivayet edilmektedir.³⁶ Zeccâc (يَغِبُّ بِكُمْ) ifâdesinin (أَيُّ هُنْدُهُ عِنْدَهُ) “*onun yanında ne/hangi değeriniz/ağırlığınız var ki?*” manasında olduğunu söylemektedir.³⁷ İbn Abbas âyetin: “Eğer Allah’ın

²⁹ Burûc 85/1.

³⁰ Furkân 25/77.

³¹ Halil Altuntaş vd. (ed.), *Kur’an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006), 365; Mahmut Kısa, *Kısa Açıklamalı Kur’ân-ı Kerim Me’ali* (Konya: Armağan Kitaplar, 2012), 26.

³² Kısa, *Kısa Açıklamalı Kur’ân-ı Kerim Me’ali*, 388.

³³ Karaman, *Kur’an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*, 4/137; Tuncer Namli, *Kur’an Aydınlığı Kronolojik Kur’an Meali* (Ankara: Fecr Yayınları, 2015), 187; Mustafa Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları), 502.

³⁴ Muhammed Esed, *Kur’an Mesajı Meal Tefsir*, çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 2002), 738; Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur’an: Gerekçeli Meal* (İstanbul: Düşün Yayıncılık), 711.

³⁵ Nurettin Çiftçi, *Kur’ân’ın Kur’ân’la Tefsiri* (Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 205.

³⁶ Vahidi, *el-Vasî fi tefsiri’l-Kur’âni’l-Mecîd*, 3/349.

³⁷ Zeccâc, *Meâni’l-Kur’ân*, 4/62.

sizi İslâm'a çağırısı olmasaydı yani yaratılış amacınız olan kulluk ve itaat olmasaydı sizin hiçbir ağırlığınız hiçbir kıymetiniz olmazdı" anlamına geldiğini söylemektedir. Onun sözünden anlaşılan şudur: Allah onlara; "sadece bana kulluk edip beni birlemenizi istiyorum aksi takdirde sizin benim katımda hiçbir değeriniz olmaz." demektedir. Yani Allah'a kulluk ve itaat etmeyen Allah katında hiçbir değeri yoktur. Aynı şekilde Mukâtil, Kelbî ve Zeccâc'a göre de âyette "eğer Allah'a kulluk ve itaatınız ve onu birlemeniz olmazsa hiçbir kıymetiniz yok" denmektedir. Bu da Allah'a kulluk etmeyen ve onu birleyip ona itaat etmeyen Allah katında hiçbir değerinin olmadığına delildir.³⁸

Nehhâs bu âyet için Mücâhid'in "De ki onun kendisine kulluk edip, itaat etmeniz için size yaptığı çağırısı olmazsa rabbim size ne yapsın?" anlamını verdiğini ve bunun " ﴿ مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَدَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَءَامَنْتُمْ ﴾ Eğer şükreder ve iman ederseniz, Allah size niye azab etsin ki?"³⁹ âyeti gibi olduğunu aktarmaktadır.⁴⁰ Nehhâs Kutbî'den âyetin "Allah'tan başkasına yakarmazsanız yani ona şirk koşmazsanız rabbim ne diye size azab etsin?" anlamına geldiğini aktarmaktadır.⁴¹

İbn Kuteybe (öl. 276) *Müşkilü'l-Kur'ân*'da âyete şu şekilde anlam vermektedir: "Eğer sizin Allah dışındaki şeylere yalvarmanız olmasa, yani Allah dışındaki varlıklara kulluk etmeseydiniz Rabbim ne diye size azab etsin, ancak siz sadece Allah'a kulluğu yalanlıyorsunuz bu sebeple azap sizin için kaçınılmazdır."⁴² Zemahşerî, âyetin tüm insanlara hitâp ettiğini; inananlar için "Duanız olmazsa Rabbim size ne diye değer versin?" anlamına, kâfirler için de "Eğer siz Allah'tan başkasına yalvarıp kulluk etmezseniz Rabbim size ne diye azap etsin?" anlamına geldiğini söylemektedir.⁴³ İcî (öl. 756) de "Şirk koşmazsanız Rabbim size ne diye azap etsin?"⁴⁴ anlamına geldiğini söylemektedir. Tahir b. Âşûr (öl. 1973) da sûrenin bütünlüğünden hareketle Allah'ın Mekkelileri muhatap alıp

³⁸ Vahidî, *el-Vasîf fi tefsiri'l-Kur'ânî'l-Mecîd*, 3/349.

³⁹ Nisa 4/147.

⁴⁰ Nehhâs, *Meânî'l-Kur'ân*, 5/56.

⁴¹ Nehhâs, *Meânî'l-Kur'ân*, 5/57.

⁴² Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *Te'vîlu-Müşkili'l-Kur'ân* (Kahire: Daru't-Turâs, 1973), 438.

⁴³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/227.

⁴⁴ Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah İcî, *Câmiu'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424), 3/169.

İslâm'a davet etmekle onlara değer verdiğini söylemektedir. İbn Âşûr, âyette geçen (لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ) kelimesinin failinin (رَبِّي) olduğunu, kelimenin sonundaki (كُمْ) zamirinin meful konumunda ve kelimenin failine değil mefulüne muzaf olduğunu söylemektedir. O, ﴿لَوْلَا دُعَاؤُهُ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الْغَالِبِينَ﴾ veya ﴿لَوْلَا أَنَّهُ يَدْعُوكُمْ﴾ anlamında olduğunu ve “sizin duanız olmasaydı” değil de “size olan çağrısı olmasaydı” manasına geldiğini söyleyerek âyete “Allah’ın sizi muhatap kıлып İslâm’a daveti olmasaydı sizin ne değeriniz vardı ki, ancak buna rağmen siz O’nu yalanlayıp cezayı hak ettiniz” şeklinde bir anlam vermektedir.⁴⁵

Sonuç olarak âyetin son kısmında geçen ﴿قَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا﴾ ibaresi İbn Kuteybe ve İbn Âşûr’un verdikleri anlamın doğru olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Çünkü bu ikinci cümlede “Siz yalanladınız ve bu sebeple sizin için ceza kaçınılmazdır” buyrulmaktadır. Bu durumda hitâp müşrikleredir ve onlara “Sizin Allah dışındaki şeylere duanız/ibadetiniz olmasa Rabbim size ne diye azap etsin?” anlamında olmalıdır. Müfessirlerin çoğunluğuna göre onlar için kaçınılmaz olan ceza Bedir savaşına işaret etmektedir. Nitekim Mekkeli Müşrikler Hz. Peygamber’i yalanladılar ve Bedir savaşında bunun cezasını gördüler.⁴⁶

2.3 36/Yâsîn 6. Âyet

Birden fazla anlama gelme ihtimali olan âyetlere son örnek olarak Yâsîn 36/6 âyeti ele alınabilir. Âyet şu şekildedir: ﴿لِيُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاءَهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ﴾.

Bu âyette geçen (مَا) kelimesinin ism-i mevsul mu, nâfiye mi, yoksa masdar mı olduğu şeklindeki farklı yaklaşımlardan dolayı cümle üç farklı anlama gelme ihtimali taşımaktadır. Daha ilk dönemden müfessirler bu konuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kûfeli bazı nahivciler, âyette geçen (مَا) edatının olumsuzluk edatı olduğunu söylerken; Basralı bazı nahivciler de masdar veya ism-i mevsûl olduğunu savunmuşlardır.⁴⁷ Tabiîn müfessirlerinden Katâde’ye göre (مَا)’nın nâfiye olduğu ve “babaları uyarılmamış kendileri de gaflet içindeki bir toplumu uyarman için” anlamına geldiği, buna delil olarak da Kasas 28/46, Sebe’ 34/44 ve

⁴⁵ Muhammed Tahir İbn Aşûr, *Tefsiru’t-tahrîr ve’t-tenvîr* (Tunus: ed-Dar et-Tûnusiyye li’n-Neşr, 1984), 19/85.

⁴⁶ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 19/56-57; Zeccâc, *Meâni’l-Kur’ân ve i’rabuhu*, 4/62; Ebû Hayyan, *Bahru’l-Muhîr*, 6/629.

⁴⁷ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 22/156.

Secde 32/3 âyetlerini getirdikleri; İkrime'nin (öl. 105) de burada geçen (ما)'nın ism-i mevsûl yani (الذي) anlamında ve "babaları uyarılmış" manasında olduğunu, başka bir ihtimal de (ما)'nın mastar olduğu ve "bir kavmi babalarının uyarıldığı şeyle uyarman için" manasında olduğunu kabul ettiği rivayet edilmektedir.⁴⁸ Mâtürîdî (öl. 333), burada atalarının değil de kavmin kendisinin daha önce uyarılmadığının kastedildiğini ileri sürmektedir. Bu durumda İkrime'nin görüşü temel alınarak, "ataları uyarıldığı halde gafil kalan bir kavmi uyarman için..." anlamını vermek mümkündür. Zira Neml sûresinin 68. âyetinde Kur'an'ın uyarılarına müşriklerin şöyle itiraz ettikleri açıkça zikredilmektedir: "Bu vaad, daha önce bize de atalarımıza da yapıldı. Bu öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değildir." Ayrıca Mekke müşriklerinin Yahudî ve Hıristiyanlar gibi kendilerini İbrâhîm'e (a.s) dayandırdıkları bilinen bir gerçektir.⁴⁹

Ancak bu görüşün kabul edilmesinin, devamında gelen "gaflette kalmış" ifâdesinin başında yer alan (ف)'nin anlamlandırılmasında sorun teşkil ettiğini dile getirenler de vardır. Bundan dolayı onlara göre (ما)'yı nefy anlamında değerlendirmek zorunluluk gibi görünmektedir.⁵⁰ Bu görüşte olanlar "Ataları uyarılmamış" çevirisini fazla genellemeci bulduklarından yakın dönemde yaşayan atalar şeklinde bir kayıt düşerek her iki sorunu da ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Çünkü Kur'an kendisinin ilk muhatapları olan Araplar için; (ءَابَاؤُنَا الْأَوْلُونَ) "önceki atalarımız"⁵¹ ve (ءَابَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ) "eski-uzak atalarınız"⁵² ifâdesini kullanmaktadır. Bu da yakın zamandaki ataları için "yakın atalar" ifâdesinin kullanılabileceğini göstermektedir. Râzî her iki görüş için delilleri dile getirdikten sonra, "onların atalarının inzar edilmeleri, atalarından önce geçenlerin inzar edilmiş olmalarına, sonraki atalarının da inzar edilmemiş olmalarına ters değildir" deyip bir orta yol bulmaya çalışmaktadır. Ancak âyetin manasının "babaları uyarılmamış" şeklinde olduğunu tercih etmektedir.⁵³

⁴⁸ Ebû Muhammed Abdulhak b. Ğalip İbn Atiyye, *el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2001), 4/446.

⁴⁹ Âl-i İmrân 3/67.

⁵⁰ Namli, *Kur'an Aydınlığı Kronolojik Kur'an Meali*, 187.

⁵¹ Saffât 37/17; Vâkiâ 52/48.

⁵² Şuârâ 26/76.

⁵³ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb (Tefsiru'l-kebir)*, 13/302.

(ما) 'nın nafiye olduğunu söyleyenlerin dayandıkları en önemli delil Sebe' sûresinde geçen ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴾ “Biz senden önce onlara herhangi bir uyarıcı göndermedik” âyetidir.⁵⁴ Ayrıca müfessirler “ataları uyarılmamış” ifâdesiyle, Resulullah'ın ilk muhatap kitlesi olan Kureyş ve çevresindekilere yakın dönemlerde bir elçi gönderilmediğine işaret edildiği kanaatindedirler.⁵⁵ “ما”nın nâfiye olduğunu ve dolayısıyla âyetin “babaları uyarılmamış” anlamına geldiğini söyleyenlerden bazılarının delili de Kur'ân'ın hem Hz. Muhammed için⁵⁶ hem de onun ilk muhatapları olan Mekkeliler için⁵⁷ “ümmî” vasfını kullanması ve “ümmî” kelimesinin manalarından birinin de “kitap bilgisine sahip olmayan insanlar”⁵⁸ olmasıdır.⁵⁹ Türkçe meallerin bir iki istisnası hariç⁶⁰ hepsinde (ما) nafiye olarak kabul edilmiş ve “babaları uyarılmamış, kendileri de gaflet içindeki bir kavmi uyarman için” anlamı verilmiştir. Ancak İsrâ suresi 15 ve En'âm suresi 131. âyetlerde elçi gönderilmeden hiçbir toplumun sorumlu tutulmayacağı ve kendilerine azap edilmeyeceği ifâde edilirken, Nahl suresinin 36. âyetinde de kendisine “Allah'a iman edin, tağutu inkâr edin” diye elçi göndermedikleri hiçbir toplumun olmadığı bildirilmektedir. Mekke müşriklerinin ilk atalarının Hz. Hûd, Hz. Sâlih Hz. İbrâhîm, Hz. İsmâil ve Hz. Lût tarafından uyarıldıkları Kur'ân'ın delaleti ile sabittir. Mekke'nin Hz. İbrâhîm'den beri Hac merkezi olarak insanların ziyaret ettiği bir yer olması onların diğer milletlerle siyasi, içtimai ve iktisadi olarak etkileşim içinde olmalarına yol açmıştır. Sonraki dönemlerde de Mekke'nin ipek ve baharat yolları üzerinde olması onların diğer toplumlarla ilişki içinde olmalarına yol açmıştır. Özellikle onların Medine'deki Yahudilerle ve başta Suriye olmak üzere Habeşistan ve Yemen gibi diğer bölgelerdeki Hıristiyanlarla da ilişki içinde olmaları onların ilâhî mesajlardan tamamen uzak olmadıklarını göstermektedir. Nitekim Necm 53/36-37. âyetlerde vurgulanan “Hz. İbrahim ve Hz. Musâ sahifelerinden habersizmiş gibi davranmaları” da Mekkelilerin

⁵⁴ Sebe' 34/44.

⁵⁵ Karaman, *Kur'an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*, 4/476.

⁵⁶ A'râf 7/157-158.

⁵⁷ Âl-i İmrân 3/20,75; Cum'a 62/2.

⁵⁸ Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 1/266.

⁵⁹ Süleymaniye Vakfı Meali, Haz. Abdulaziz Bayındır (Erişim 23 Nisan 2021).

⁶⁰ Ör. Mehmet Türk, *Allah'ın Kelamı Kur'an-ı Kerim Meali* (Erişim 23 Nisan 2021), Yâsîn 36/6; Mustafa Çavdar, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Manası*, (Erişim 23 Nisan 2021), Yâsîn 36/6.

eleştirilmelerine ve kınanmalarına sebep olmuştur.⁶¹ Hz. Muhammed'in elçi olarak gönderildiği döneme yakın bir zamanda Ümeyye b. Ebî's-Salt, Abdullah b. Cahş, Osman b. Huveyris, Kuss b. Sâide, Zeyd b. Amr b. Nufeyl, Varaka b. Nevfel gibi Mekke ve çevresinde Hz. İbrâhîm'in Hanif dini üzerinde olduğunu söyleyen bazı kimselerin var olduğu bilinmektedir.⁶² Bütün bunlar onların ilâhî mesajlardan tamamen uzak ve habersiz olmadıklarını göstermektedir. Bu da âyetin anlamının "babalarının uyarılmış olduğu" şeklinde olduğunu güçlü kılmaktadır.

Sonuç

Bütün dillerde olduğu gibi Arapça'da da kullanılan sözlerin bazı sebeplerden dolayı farklı anlamlara gelmesi olağan bir durumdur. Kur'ân, Arap diliyle nazil olmuş sözlü bir hitap olmakla beraber bir metin olarak da kendi ifâdesiyle Arapça bir kitaptır. Dolayısıyla Kur'ân, nazil olduğu dilin tüm inceliklerini içinde barındırmaktadır. Kur'ân'daki birçok âyetin çeşitli sebeplerden dolayı farklı anlamlara gelebilecek yapıda olduğu kabul edilmektedir. Çünkü hem ilahî vahyin kaynağından hem de üzerinde nazil olduğu dilin yapısından kaynaklanan sebeplerden dolayı âyetleri meydana getiren lafızların ve bir bütün olarak da âyetlerin farklı anlamlara geldiği görülmektedir. Bu çalışmada bu âyetlerden üç tanesi üzerinde durulmaya çalışılmış ve bu âyetlerin muhtemel farklı anlamları için ileri sürülen deliller incelenerek bu anlamlarından birinin tercih edilmesi için çaba harcanmıştır. Ancak kabul edilmelidir ki gerek gramer açısından gerekse Kur'ân'ın başka âyetlerinden yola çıkarak bir anlamın tercih edilmesi çok basit değildir. Bu sebeple çoğu zaman âyetlerin barındırdığı çeşitli anlamların teke indirilmesi imkânı zor görüldüğünden çeşitli karinelerle bu muhtemel anlamlar içinden en kuvvetli olanının tercih edilmesi gerektiği ve tercih edilen mananın da kesin olarak sözün sahibi olan yüce Allah'ın kastettiği mana olmayabileceği de kabul edilmektedir. Nitekim genel olarak tefsirlere bakıldığında müfessirlerin bu kriterler ışığında muhtemel manalar içinden bir tercihte buldukları ancak diğer ihtimalleri de yok saymadıkları görülmektedir.

⁶¹ Mehmet Okuyan, *Beyânâtü'l-Kur'ân-Kur'ân-ı Kerim'den Mesajlar* (İstanbul: Kiraât Yayınları, 2014), 1/61.

⁶² Ebû'l-Hasan Ali b. el-Hüseyn b. Ali Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb ve me'adinü'l-cevher* (Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2005), 1/55-60; Mahmûd Şükrî Âlûsî, *Bulûğu'l-ereb fî ma'rifeti ahvâli'l-'arab* (Mısır: Dâru'l-Kitâbi'l-Mısriyye, ts.), 2/244-275.

Ele alınan her üç âyette de dil açısından farklı anlamlara gelebilme ihtimallerinin var olduğu görülmektedir. Söz konusu âyetler için gramer kaideleri çerçevesinde ve Kur'ân'ın bütünlüğü içinde muhtemel anlamlardan en isabetli olanının tercih edilmesine gayret edilmiştir. Bu çalışmada ele alınan ilk âyet olan Ra'd Sûresi 2. âyette gramer açısından bakıldığında her iki anlamın da mümkün olduğu görülmüştür. Ancak bu âyet başka âyetlerle beraber ele alındığında özellikle Burûc sûresinin birinci âyeti göz önünde bulundurularak mananın "göklerin direklerle yükseltildiği ancak insanların bunu görmediği" şeklinde olduğu kanaatine varılmıştır. İkinci âyet olan Furkân Sûresi 77. âyette de âyetin son cümlesinden de anlaşıldığı gibi hitâbın müşriklere olduğu ve onlara "Sizin Allah dışındaki şeylere duanız/ibadetiniz olmasa Rabbim size ne diye azap etsin?" anlamında olduğu sonucuna varılmıştır. Son olarak Yâsîn Sûresi 6. âyet için de gramer açısından "ataları uyarılmış" ve "ataları uyarılmamış" şeklindeki her iki ifadenin de mümkün olduğu görülmektedir. Ancak meseleye Kur'ân'ın bütünlüğü içinde bakıldığında özellikle Neml sûresi 68, Nahl 36, İsrâ 15 ve En'âm 131 âyetleri ile beraber okunduğunda âyetin manasının "ataları uyarıldığı ve kendileri de gafil olan bir kavmi uyarman için..." şeklinde olduğu tercih edilmiştir.

Kaynakça

- Altuntaş, Halil vd. (ed.). *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 10. Baskı., 2006.
- Âlûsî, Mahmûd Şukrî. *Bulûğu'l-ereb fi ma'rifeti ahvâli'l-'Arab*. Mısır: Dâru'l-Kitâbi'l-Mısriyye, ts.
- Çiftçi, Nurettin. *Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri*. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Ebû Hayyan, Esirü'd-Din Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf el-Endülüsî *Tefsiru'l-bahri'l-muhît*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İhyâi't-Turasî'l-'Arabi, trs.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'ân Dili*. İstanbul: Azim Dağıtım, 2015.
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı Meal Tefsir*. çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 2002.
- Ferrâ, Ebû Zekerîyya Yahya b. Ziyâd. *Meâni'l-Kur'ân*. Beyrut: Alemlü'l-Kitab, 1403.
- İbn Aşûr, Muhammed Tahir. *Tefsiru't-tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: ed-Dar et-Tûnusiyeh li'n-Neşr, 1984.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Ğalip. *el-Muharraru'l-vecîz fi tefsiri'l-kitabi'l-Azîz*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *Tefsiru'l-Kur'ani'l-'Azim*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2012.
- İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim. *Te'vilu-müşkili'l-Kur'ân*. Kahire: Daru't-Turâs, 1973.
- İcî, Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah. *Câmiu'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424.
- İsfahânî, Ebû'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed er-Râgıp. *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- İslamoğlu, Mustafa. *Hayat Kitabı Kur'an: Gereğçeli Meal*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 1. Baskı 2008.
- Karaman, Hayreddin. *Kur'an yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2. baskı., 2007.
- Kâtip Çelebi, Mustafa b. Abdullah. *Keşfu'z-zunûn an esmâi'l-kütübi ve'l-fünûn*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabi, ts.
- Kısa, Mahmut. *Kısa Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Me'ali*. Konya: Armağan Kitaplar, 2012.

- Kurtûbî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr. *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 2006.
- Kutup, Seyyid. *Fi Zilâli'l-Kur'ân*. VI Cilt. Kahire: Dâru's-Şuruk, 2004.
- Mehmet Türk, *Allah'ın Kelamı Kur'an-ı Kerim Meali*, Erişim 23 Nisan 2021 <https://www.kuranmeali.com>
- Mekkî, Ebu Muhammed b. Ebu Talib el-. *el-hidâye ila buluğî'n-nihaye*. y.y.: Şarka Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Mes'ûdî, Ebû'l-Hasan Ali b. el-Hüseyn b. Ali. *Mürûcû'z-zeheb ve me'adinü'l-cevher*. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2005.
- Mevdûdî, Ebû'l-A'la. *Tefhimu'l-Kur'an*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1996.
- Mukâtil b. Süleyman. *el-Vücûh ve'n-nezâir fi'l-Kur'ânî'l-'Azîm*. Bağdat: Mektebetü'r-Rüşd, 2011.
- Mukâtil b. Süleyman. *Tefsiru Mukâtil b. Süleyman (et-Tefsiru'l-Kebir)*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü't-Tarihî'l-'Arabi, 1423.
- Mustafa Çavdar, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Manası*, Erişim 23 Nisan 2021 <https://www.kuranmeali.com>
- Namlı, Tuncer. *Kur'an Aydınlığı Kronolojik Kur'an Meali*. Ankara: Fecr Yayınları, 2015.
- Nehhâs, Ebu Ca'fer. *Meânî'l-Kur'ân*. Mekke: Ummu'l-Kura Üniversitesi, 1988.
- Okuyan, Mehmet. *Beyânâtü'l-Kur'ân - Kur'ân-ı Kerim'den Mesajlar*. İstanbul: Kırâat Yayınları., 2014.
- Okuyan, Mehmet. *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an Sözlüğü*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin b. Hüseyin b. Ali et-Teymî el-Bekrî. *Mefâtihu'l-gayb (Tefsiru'l-kebir)*. Kahire: Daru'l-Hadis, 2012.
- Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman. *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*. Kahire: el-Mektebetü't-Tevfikîyye, 2008.
- Süleymaniye Vakfı Meali, Haz. Abdulaziz Bayındır (Erişim: 23 Nisan 2021) <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Yasin.htm>.
- Şimşek, Mehmet Sait. *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*. 5 Cilt. İstanbul: Beyan Yayınları, 2012.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir. *Câmi'u'l-beyân an te'vilî âyi'l-Kur'ân*. 30 Cilt. Kahire: el-Mektebetü't-Tevfikîyye, 2004.
- Vahidî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed. *el-Vasîf fi tefsiri'l-Kur'ânî'l-Mecîd*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415.
- Zeccâc, Ebû İshak İbrahim b. es-Serî. *Meânî'l-Kur'ân ve i'rabuhu*., Kahire: Dâru'l-Hadis, 1426.
- Zemahşerî, Mahmud b. Ömer. *el-Keşşaf an hakaiki ğavamidi't-tenzil ve uyûni'l-ekavil fi vücuhî't-te'vil*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-'Arabi, 2006.